

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.92

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-2>**Поворозник М.Ю.**

доктор філософії, докторант кафедри міжнародного обліку та аудиту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Povoroznyk Mykola

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК РЕГУЛЯТОР МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ У СЕРЕДОВИЩІ ТРАНСКОРДОННОГО РУХУ ПАТЕНТІВ І ЛІЦЕНЗІЙ

Фундаментальні процеси техноглобалізму відкрили широкі можливості для включення держав і регіонів у міжнародний технологічний поділ праці та транскордонний рух патентів і ліцензій. У комплексній характеристиці міжнародного ліцензійного обміну важливо також зазначити, що нарощування інноваційного лідерства держав з активним сальдо технологічного балансу окрім експортних каналів відбувається також й шляхом масштабного імпорту науково-технічних знань, згенерованих іншими державами і регіонами. Відтак – ключові векторні мегатренди подальшого розвитку міжнародного трансферу технологій набудуть чітко виражених дуалістичних властивостей, коли на тлі певного вирівнювання кількісно-якісних параметрів інноваційного розвитку держав і регіонів відбуватиметься одночасне поглиблення технологічної асиметрії між лідерами глобального інноваційного прогресу та рештою країн світу.

Ключові слова: патенти, ліцензії, інтелектуальний капітал, техноглобалізм, індустрія 4.0.

TRANSNATIONALIZATION AS A REGULATOR OF THE INTERNATIONAL TECHNICAL DIVISION OF LABOR IN AN ENVIRONMENT OF TRANSBORDER MOVEMENT OF PATENTS AND LICENSES

The fundamental processes of technoglobalism have opened wide opportunities for the inclusion of states and regions in the international technological division of labor and cross-border movement of patents and licenses. It is well known that an important indicator of its intensity is the valuable volume of royalties and other license deductions received by economic entities of various countries for the use of their intellectual property objects under license agreements in the field of industrial property, copyright and related rights, the use of databases, programs for electronic computing machines, etc. In the complex characteristics of the international license exchange, it is also important to note that the expansion of the innovative leadership of states with an active balance of technological balance, in addition to export channels, also occurs through the large-scale import of scientific and technical knowledge generated by other states and regions. The acquisition by developing countries and states with newly created markets of the status of active participants in the cross-border movement of patents and licenses in the near future will significantly transform its currently prevailing center-periphery model towards the development of a polycentric model. It will be characterized by a dynamic redistribution of quantitative and structural parameters of international scientific and technological exchange in favor of new centers of global technological rivalry, an increase in the level of systematicity in their mastery of Industry 4.0 technologies, and the formation of new local points of accumulation of global intellectual capital. Therefore, the key vector megatrends of the further development of international technology transfer will acquire clearly expressed dualistic properties, when against the background of a certain leveling of the quantitative and qualitative parameters of innovative development of states and regions, there will be a simultaneous deepening of the technological asymmetry between the leaders of global innovative progress and the rest of the world.

Keywords: patents, licenses, intellectual capital, technoglobalism, industry 4.0.

JEL classification: F50, F52, F60

Постановка проблеми. Фундаментальні процеси техноглобалізму відкрили широкі можливості для включення держав і регіонів у міжнародний технологічний поділ праці та транскордонний рух патентів і ліцензій. Загальновідомо, що важливим показником його інтенсивності є вартісний обсяг роялті та інших ліцензійних відрахувань, отриманих економічними суб'єктами різних країн за користування їх об'єктами

інтелектуальної власності за ліцензійними угодами у сфері промислової власності, авторських і суміжних прав, використання баз даних, програм для електронно-обчислювальних машин тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці впливу процесів глобалізації на сферу інтелектуалізації, а також дослідженням інноваційної діяльності на різних рівнях та у кількох концептуальних

площинах, приділено увагу багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед яких можемо відзначити А. Сміт, Д. Рікардо, К. Каутський, С. Кузнець, А. Маршалл, Й. Шумпетер, І. Тарасов, К. Павлов, С. Іванов, В. Карасюк, Д. Лукьяненко, А. Поручник, Я. Столярчук та ін. Проте поза їх увагою залишилось питання комплексної характеристики міжнародного ліцензійного обміну, шляхом масштабного імпорту науково-технічних знань, згенерованих іншими державами і регіонами.

Мета статті полягає в аналізі транскордонного руху патентів та ліцензій.

Виклад основного матеріалу. Звернімось до цифр: тільки упродовж 2000-2020 рр. світовий показник щорічного обсягу надходжень держав від експорту ліцензійних послуг збільшився з 80,9 до 393,4 млрд дол. США, у тому числі країн ОЕСР з 80,1 до 369,2 млрд, а держав Європейського Союзу – з 12,8 до 147,9 млрд (табл. 1). Особливо масштабними є надходження від ліцензійного експорту Сполучених Штатів Америки (43,5 млрд дол. США у 2000 р. та 113,8 млрд у 2020 р.), Нідерландів (2,2 та 45 млрд), Японії (10,2 та 43,3 млрд), Німеччини (2,5 та 36,9 млрд) та Швейцарії (2,7 та 23,2 млрд відповідно). Зазначені суми є, на нашу думку, відображенням не тільки досягнутого державами рівня інноваційної конкуренто-спроможності національного виробництва, але й ступеня міжнародної патентоспроможності та масштабів глобальної комерціалізації їх науково-технічних розробок.

Разом з тим, при аналізі надходжень і платежів у глобальній торгівлі ліцензійними послугами слід враховувати одну обставину: їх вартісний обсяг є значною, однак не завжди найбільшою статтею у міжнародних технологічних операціях різних держав і регіонів. Економічні суб'єкти цілої низки держав на кшталт Німеччини, Японії, Бельгії чи Ірландії здійснюють доволі масштабний експорт різного роду технічних, технологічних, інжинірингових та інших, пов'язаних з технологіями, ділових послуг (англ. – technology-related services), що реалізується каналами транскордонного руху промислових досліджень і розробок. Відтак – усі вказані вище статті є невід'ємним складником міжнародного науково-технологічного обміну і включаються у технологічний платіжний баланс (англ. – technology balance of payments) кожної держави, обліковуючи усі здійснені її економічними суб'єктами операції з нематеріальними технологічними активами та будучи унікальним звітом для оцінки реальної участі країн у міжнародному науково-технологічному обміні.

З даних, представлених табл. 1, випливає ще один важливий висновок: більшість досліджуваних держав (окрім Австрії, Канади, Швейцарії, Китаю, Італії, Респ. Корея та ін.) у зовнішній торгівлі ліцензійними послугами станом на 2020 р. мають позитивне сальдо, коли надходження за експорт ліцензій перевищують здійснені платежі за їх імпорт. У практичному плані це означає ніщо інше як володіння державами з активним сальдо технологічного балансу у ліцензійній тор-

Таблиця 1

Надходження і платежі у міжнародній торгівлі ліцензійними послугами окремих країн у 2000*-2020 р., млн дол. США

Країна	Надходження			Платежі			Баланс		
	2000	2010	2020	2000	2010	2020	2000	2010	2020
Австрія	390,6	925,9	1532,7	1333,2	1610,9	1582,5	-942,6	-685,0	-49,8
Бельгія	649,6	2480,2	4226,7	741,5	1905,0	3211,8	-91,9	575,2	1014,9
Канада	2323,9	2813,9	7217,7	3563,2	9731,3	13703,4	-1239,3	-6917,4	-6485,7
Швейцарія	2675,5	16216,0	23241,9	1674,6	15266,2	26418,3	1000,9	949,8	-3176,4
Китай	80,3	830,5	8582,9	1280,9	13039,5	37870,7	-1200,6	-12209,0	-29287,8
Німеччина	2535,8	8276,5	36882,7	4414,3	7115,3	16880,4	-1878,5	1161,2	20002,3
Данія	1262,0	2030,6	5148,9	887,5	1325,8	1654,8	374,5	704,8	3494,1
Фінляндія	886,4	2318,7	2974,9	565,1	1508,7	1180,8	321,3	810,0	1794,1
Франція	3973,9	13625,1	14667,8	4416,7	10014,9	12273,1	-442,8	3610,2	2394,7
Великобританія	6766,4	14454,6	23904,7	6231,4	10491,6	16043,1	535,0	3963,0	7861,6
Італія	1317,5	3641,2	4183,6	2621,9	6545,1	4205,3	-1304,4	-2903,9	-21,7
Японія	10227,4	26680,3	43315,5	11006,8	18768,6	28550,2	-779,4	7911,7	14765,3
Респ. Корея	701,5	3188,4	6895,2	3300,3	9182,9	9888,4	-2598,8	-5994,5	-2993,2
Люксембург	134,1	206,6	1949,2	121,8	188,0	5934,7	12,3	18,6	-3985,5
Нідерланди	2170,5	24971,6	45025,5	2504,6	32819,9	42767,7	-334,1	-7848,3	2257,8
Норвегія	160,6	338,6	354,6	439,2	633,9	737,3	-278,6	-295,3	-382,7
Нова Зеландія	49,2	255,3	835,4	312,8	699,9	833,8	-263,6	-444,6	1,6
США	43476,0	94968,0	113779,0	16139,0	31115,0	42984,0	27337	63853,0	70795,0
ОЕСР	80012,5	230980,1	369200,8	62326,9	211680,4	360242,6	17685,6	19299,7	8958,2
ЄС	12773,3	71704,0	147984,7	17283,5	111222,8	212599,2	-4510,2	-39518,8	-64614,5
Світовий показник	80965,6	237489,5	393403,6	75230,9	270171,4	452710,0	5734,7	-32681,9	-59306,4

* - 2000 р. чи найближчий доступний рік

Джерело: підраховано і побудовано автором за даними [1]

гівлі найпотужнішим науково-технічним й інноваційним ресурсами, а також закріплення за ними статусу найбільших світових експортерів науково-технічних знань, котрі визначають векторні мегатренди глобального інноваційного поступу та ставлять у технологічну залежність країн-імпортерів їх технологічних розробок.

Дане явище найбільшою мірою притаманне нині Німеччині, Японії, Великобританії та, особливо, Сполученим Штатам Америки, позитивне сальдо яких у зовнішній ліцензійній торгівлі зросло з 27,3 млрд дол. США у 2000 р. до майже 71 млрд у 2020 р. Подібна динаміка засвідчує безумовне домінування цієї держави у світовому експорті науково-технічних знань та її недосяжне конкурентне лідерство за найбільш проривними технологіями глобального інноваційного прогресу. Будучи досягнутим за рахунок всебічного розвитку науково-технічного і венчурного підприємництва, колосальних витрат приватного капіталу на ДіР та високої якості їх ресурсного забезпечення, сформованих на регіональному рівні ефективних high-tech кластерів глобального значення та масштабного державного стимулювання інноваційних розробок, глобальне конкурентне лідерство США забезпечує державі підтримання величезного за масштабами військового потенціалу, а також економічної та техніко-технологічної безпеки.

У комплексній характеристиці міжнародного ліцензійного обміну важливо також зазначити, що нарощування інноваційного лідерства держав з активним сальдо технологічного балансу окрім експортних каналів відбувається також й шляхом масштабного імпорту науково-технічних знань, згенерованих іншими державами і регіонами. Так, вартісний обсяг щорічних платежів Німеччині у зовнішній торгівлі ліцензійними послугами у період 2000–2020 рр. збільшився з 4,4 до 16,9 млрд дол. США, Франції – з 4,4 до 12,3 млрд, Великобританії – з 6,2 до 16 млрд, Японії – з 11 до 28,6 млрд, а Сполучених Штатів Америки – з 16,1 до 43 млрд відповідно. Так, саме завдяки масштабній купівлі зарубіжних ліцензій після закінчення Другої світової війни ФРН змогла у максимально короткий час модернізувати національний промисловий сектор, насамперед, такі його галузеві підсистеми як: органічна хімія, радіоелектроніка, атомна промисловість, транспортне машинобудування. Переведення ж виробничих потужностей держави на якісно вищий щабель науково-технічного і технологічного озброєння, без здійснення при цьому масштабних витрат на ДіР, дало змогу ФРН вже на кінець 1960-х роках подолати своє технологічне відставання від Сполучених Штатів Америки як світового лідера інноваційного прогресу. Наголосимо, що у цей період у ФРН за американськими технологіями випускали продукцію близько 300 німецьких фірм та 1,4 тис дочірніх компаній американських багатонаціональних компаній.

Що ж стосується Японії, то вже у 1960-ті роки вона щорічно купувала від 500 до 650 ліцензій у рік; з 1950 р. до 1964 р. держава придбала за кордоном майже 2,6 тис ліцензій, налагодивши на їх базі виробництво 11% промислових і 17% експортних товарів [2]. Загалом же, у період 1950–1978 рр. Японія витратила 8,6 млрд дол. США на закупівлю біля 32 тис іноземних ліцензій і патентів у сфері електро- і транспортного

машинобудування, хімічної і металургійної промисловості [3, с. 55]; при цьому з початку 1960-х років на закупівлю іноземної техніки і технологій на постійній основі спрямовувалось від 20 до 30% сукупних капіталовкладень в японську економіку [2].

Принагідно зазначимо, що найбільшим постачальником науково-технічних знань стали для Японії американські компанії (на які стабільно припадало понад 60% здійснених державою ліцензійних платежів), далі йдуть німецькі фірми (11%), швейцарські (7,1%), британські (6,2%) та французькі (4,1%). З-поміж найвизначніших придбань назовемо, зокрема, купівлю японською компанією Тоюо Rayон у корпорації Dupont патенту на виробництво нейлону за 7,5 млн дол. США. Завдяки цій операції лише на експортних поставках нейлону на світовий ринок Японія заробила близько 90 млн дол., повністю розплатившись з Dupont упродовж 1951–1959 рр. [3, с. 54, 55].

З 1980-х років процес купівлі Японією іноземних ліцензій, патентів і високотехнологічної продукції набув ще більших масштабів, завдяки чому держава змогла не тільки економити колосальні ресурси на проведенні власних досліджень і розробок, але й активно використовувати ліцензії у копіюванні й імітації іноземних високих технологій, а також за доволі короткий період часу перейти до експорту власних технологічних розробок. Достатньо сказати, що завдяки купівлі ліцензій сукупні витрати цієї держави на ДіР були на два порядки меншими порівняно зі Сполученими Штатами Америки, а кожен долар, витрачений на закупівлю іноземних ліцензій, генерував японським компаніям від 3 до 15 доларів прибуткових надходжень від продажу на світовому ринку ліцензійної продукції.

Не слід скидати з рахунків і підтримання завдяки купівлі ліцензій доволі високої ділової активності у промисловому секторі Японії, його системної технологічної модернізації й інноватизації, масового оновлення основного капіталу, нарощування масштабів інвестиційних капіталовкладень в економіці, налагодження масового випуску більш досконалої за своїми споживчими характеристиками продукції. Окрім того, купівля Японією ліцензій сформувала і запустила в дію ефективні механізми комерціалізації зарубіжних інноваційних розробок, котрі оперативнo адаптувались під локальні потреби, доводились до стадії масового виробництва і виводились на світовий ринок. В якості прикладу наведемо, зокрема, купівлю японською корпорацією Sony в американської компанії Bell Laboratories технології виробництва транзисторів, завдяки якій Sony невдовзі здобула лідерські позиції на глобальному ринку радіотранзисторів [4, с. 91].

Інакше кажучи, орієнтація держав на застосування у суспільному виробництві зарубіжних результатів ДіР дає змогу, з одного боку, економити колосальні фінансові ресурси на проведення фундаментальних наукових досліджень. Останні, потребуючи значно більших витрат порівняно з прикладними ДіР, є менш вигідними для приватних капіталовкладень з погляду їх рентабельності та терміну віддачі [5, с. 95]. Цілком природно, що подібний стан речей є потужним драйвером поглиблення міждержавних і міжрегіональних технологічних розривів, ще більшою мірою посилюючи

глобальну економічну нестійкість. Остання, поширюючись каналами міжнародного трансферу технологій, справляє украй негативний вплив на економічну динаміку країн і регіонів, не залучених до процесів ДіР та масової комерціалізації їх результатів на національному й міжнародному рівнях.

З другого боку, купівля іноземних ліцензій дає змогу інноваційно відсталим країнам використовувати зарубіжні розробки як для технологічного переозброєння національного виробництва, так і нарощування ресурсного потенціалу власних науково-технічних розробок на основі доопрацювання й адаптації під локальні потреби зарубіжних результатів ДіР з подальшим нарощуванням експорту ліцензій. Це забезпечує певне вирівнювання глобальних науково-технологічних асиметрій та забезпечує доступ різних груп країн до інноваційних здобутків західної цивілізації, в чому власне й полягає своєрідний дуалізм міжнародного ліцензійно-патентного обміну.

Даний висновок повною мірою перегукується з висновками Б. Ван Арка, який наголошує на тому, що купівля готових інноваційних розробок, інформаційно-комунікативних технологій, технологічного обладнання і програмного забезпечення здатна підвищити загальну економічну ефективність виробничих процесів у значно більших масштабах порівняно з інвестиційними капіталовкладеннями у нові компанії [6, с. 1-14]. Головні причини цього криються, на думку ученого, у багатомірному впливові зазначених інновацій на макроекономічну динаміку держав-імпортерів, який виявляється у їх оперативному впровадженні в організацію й управління виробничими процесами, маркетингову діяльність компаній, а також методи й інструментарій конкурентної боротьби.

Транснаціоналізація як найвища форма розвитку інтернаціоналізації виробництва і капіталу, що втілюється у фінансово-господарській діяльності багатонаціональних підприємств, дедалі більшою мірою втягує у свою «орбіту» і міжнародний ліцензійно-патентний обмін. Здійснюючи масштабну товарну, інвестиційну, фінансову й інноваційну експансію на зарубіжні ринки, відкриваючи у різних країнах світу багаточисленні дочірні підрозділи та розвиваючи за кордоном розгалужені філіальні мережі, БНП вже з середини 1980-х років активно включаються у міжнародний трансфер технологій каналами внутрішньофірмової і міжкорпоративної передачі технологічних розробок й охоронних прав на об'єкти інтелектуальної власності; технологічного трансферу між БНП, науковими центрами та університетами; корпоративної торгівлі ліцензіями через компанії spin-off; делегування багатонаціональними підприємствами частини науково-технічних функцій своїм зарубіжним підрозділам; а також конкураційних взаємодій зі своїми партнерами у царині проведення спільних ДіР з подальшим міжфірмовим розподілом їх результатів.

Як бачимо, усі зазначені канали транснаціонального ліцензійно-патентного обміну умовно можуть бути об'єднані у дві групи: інтерналізаційні й екстерналізаційні (чи неакціонерні форми участі БНП) залежно від його суб'єктів. Тим не менше, закономірним результатом і інтерналізаційних, і екстерналізаційних ліцензійних обмінів багатонаціональних підприємств є становлення в останні десятиліття якісно

нової – корпоративної – підсистеми міжнародного патентно-ліцензійного обміну, що характеризується колосальною концентрацією міжнародних ліцензійних угод у сегменті технологічного обміну між материнськими і дочірніми підрозділами багатонаціональних підприємств, а також між БНП і незалежними зовнішніми компаніями. Достатньо сказати, що ще на початку 1980-х років частка таких угод у загальному обсязі світової ліцензійної торгівлі досягла однієї третини, на сьогодні ж частка ліцензійної торгівлі у межах БНП становить понад 60% усіх операцій на глобальному ринку об'єктів інтелектуальної власності.

Наголосимо, що внутрішньокорпоративна торгівля ліцензіями регулюється тими ж самими національними і наднаціональними нормами, що і ліцензійна торгівля між незалежними економічними суб'єктами з єдиною лише відмінністю щодо належності продавців і покупців ліцензій до організаційної структури одних і тих самих багатонаціональних підприємств. Окрім того, переважна відсутність у внутрішньокорпоративній ліцензійній торгівлі незалежних сторонніх організацій детермінує домінування у ній некомерційних каналів міжнародного трансферу технологій з їх передаванням за трансфертними цінами переважно зарубіжним власним філіалам та дочірнім структурним підрозділам БНП, що займаються виключно виробничою діяльністю. За таких умов передача їм найновіших технологічних досягнень на пільгових умовах дає змогу багатонаціональним підприємствам оперативного налагодити виробництво якісно нових товарів з поліпшеними споживчими характеристиками з подальшим їх збутом на ринках як приймаючих країн, так і сусідніх держав того чи іншого регіону. У такий спосіб багатонаціональні компанії досягають таких стратегічних цілей як мінімізація термінів і трансакційних витрат на освоєння нових технологічних винаходів за одночасного нівелювання негативного впливу митних бар'єрів й існуючих у різних країнах світу валютних обмежень. Як результат – нині на відкритих ринках об'єктів інтелектуальної власності практично відсутні ліцензії, що передаються внутрішньокорпоративними ліцензійними каналами, оскільки економічні вигоди БНП від продажу на глобальному ринку виготовлених на їх основі товарів багаторазово перевищують розміри ліцензійних винагород.

Таким чином, з огляду на можливі втрати власних конкурентних позицій на світовому високотехнологічному ринку, зменшення прибутків від довгострокового передавання прав на об'єкти інтелектуальної власності, втрати ліцензіарами контролю над якісними кондиціями вироблених за ліцензіями товарів, можливого погіршення іміджу і бізнес-репутації компаній, а також формування армії фірм-конкурентів з числа ліцензіатів доволі поширеною у міжнародній бізнес-практиці є відмова економічних суб'єктів від патентування власних інноваційних розробок. Інакше кажучи, останні зберігаються у формі незареєстрованих об'єктів інтелектуальної власності, ноу-хау чи комерційних таємниць, відбиваючи орієнтацію корпоративних стратегій і бізнес-моделей на якомога більше масштабування власних непрямих доходів способом надання невиключних (а почасти і безоплатних) ліцензій у цілях інноваційної підтримки конкурентного розвитку окремих секторів глобального виробництва [7, с. 105].

Найбільшою мірою така ситуація характерна для так званих ключових корпоративних технологій (англ. – core technologies), від комерціалізації яких власне й залежить конкурентний статус компаній на глобальних ринках та рівень їх доходів. Оскільки втрата багатонаціональними підприємствами монопольного права на ключові технології нівелює їх технологічні конкурентні переваги, то за таких умов продаж ліцензій зовнішнім компаніям має передбачати їх неможливість розкрити сутність винаходу, а отже – результативно імітувати виробничу технологію. Самі ж БНП з метою ефективної комерціалізації ключових корпоративних технологій в обов'язковому порядку повинні мати розгалужені закордонні філіальні мережі і багаточисленні дочірні підрозділи, через які власне й відбуватиметься їх експлуатація та досягнення ефекту економії на масштабах. Тож у разі реалізації бізнес-структурами подібних підходів до участі у міжнародному ліцензійно-патентному обміні його економічна результативність полягає не стільки в отриманні роялті від продажу ліцензій, скільки у здобутті непрямих ринкових конкурентних переваг на основі підвищення власного ділового іміджу чи розроблення і впровадження галузевих стандартів функціонування того чи іншого сектору глобального виробництва [7, с. 105].

Тож уже ні для кого не секрет, що у більшості випадків транснаціональний ліцензійно-патентний обмін реалізується все таки в інтерналізаційному форматі, а екстерналізаційні його канали, з економічної точки зору, є виправданими лише у кількох випадках. Це, по-перше, реалізація багатонаціональними підприємствами механізмів перехресного ліцензування з метою доступу до об'єктів інтелектуальної власності незалежних фірм та зовнішніх знаннєвих партнерів, що особливо актуально для БНП, котрі працюють у секторах економіки зі складними технологіями (виробництво напівпровідників, інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерна промисловість, електроніка тощо). По-друге, застосування компаніями екстерналізаційних каналів патентно-ліцензійного обміну є виправданим за умови їх орієнтації на максимізацію прибутку, отриманого з належних їм корпоративних портфелів

інноваційних розробок; а також, по-третє, використання ліцензійного обміну як інструмента виходу на зовнішні ринки та налагодження системи міжнародного виробництва. Водночас масштаби, характер, домінуючі форми і географічні потоки інтерналізаційного ліцензійно-патентного обміну БНП напряму залежать від того, чи делегована функція досліджень і розробок їх зарубіжним дочірнім підрозділам, чи ні.

Висновки. Безумовне домінування у міжнародному патентно-ліцензійному обміні багато десятиліть поспіль утримують розвинуті держави світу, котрі посідають лідерські позиції як за кількісними показниками і технологічною структурою патентування, так і ступенем його зарубіжної орієнтації, часткою глобально комерціалізованих патентів, надходженням ліцензійних платежів тощо. Водночас за умов збереження доволі глибоких міжкраїнових і міжрегіональних асиметрій у транскордонному трансфері технологій, а також високого рівня диспропорційності у процесах структуризації і сегментації світового високотехнологічного ринку, в останні роки дедалі активнішу роль у міжнародному патентно-ліцензійному обміні відіграють країни, що розвиваються, та держави з новостворюваними ринками. Набуття ними статусу активних учасників транскордонного руху патентів і ліцензій вже у найближчий період суттєво трансформуватиме пануючу на сьогодні його центрально-периферійну модель у бік розбудови поліцентричної моделі. Вона характеризуватиметься динамічним перерозподілом на користь нових центрів світового технологічного суперництва кількісних і структурних параметрів міжнародного науково-технологічного обміну, зростанням рівня системності в опануванні ними технологіями Індустрії 4.0, формуванням нових локальних точок нагромадження глобального інтелектуального капіталу. Відтак – ключові векторні мегатренди подальшого розвитку міжнародного трансферу технологій набудуть чітко виражених дуалістичних властивостей, коли на тлі певного вирівнювання кількісно-якісних параметрів інноваційного розвитку держав і регіонів відбуватиметься одночасне поглиблення технологічної асиметрії між лідерами глобального інноваційного прогресу та рештою країн світу.

Список використаних джерел:

1. World Development Indicators: Science and Technology. The World Bank, 2021. URL: <http://wdi.worldbank.org>.
2. Патентная статистика как показатель развития производственной сферы в Украине. URL: <https://www.inventa.ua/images/pdf/patentnaja-statistika-kak-pokazatel-razvitiya-proizvodstvennoj-sfery-v-ukraine.PDF>.
3. Гаврилюк Р. П. Историчний контекст становлення та розбудови національної системи міжнародного трансферу технологій Японії. *Стратегія розвитку України: Економіка, соціологія, право*. 2012. № 1. С. 52–61.
4. Кириченко Э. Контроль США над международными каналами трансфера технологий: вызовы, механизмы, тенденции. *Мировая экономика и международные отношения*. 2021. Том 65. № 7. С. 89–97.
5. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку : монографія. Київ : КНЕУ, 2009.
6. Van Ark B. Measuring the New Economy: An International Comparative Perspective. *Review of Income and Wealth. International Association for Research in Income and Wealth*. March 2002. Vol. 48 (1). P. 1–14.
7. Глобальний ринок інтелектуальної власності: масштаби, структура, інститути: монографія / Я. М. Столярчук, О. М. Галенко, О. Ю. Біленький, В. М. Столярчук. Київ : КНЕУ, 2016.

References:

1. World Development Indicators: Science and Technology. The World Bank, 2021. Available at: <http://wdi.worldbank.org>.
2. Patentnaia statystyka kak pokazatel razvytiya proyzvodstvennoi sfery v Ukraine [Patent statistics as an indicator of the development of the production sphere in Ukraine]. Available at: <https://www.inventa.ua/images/pdf/patentnaja-statistika-kak-pokazatel-razvitiya-proizvodstvennoj-sfery-v-ukraine.PDF>.

3. Gavrilyuk R. P. (2012) Istorychnyj kontekst stanovlennja ta rozbudovy nacionaljnoji systemy mizhnarodnogo transferu tekhnologij Japoniji [Historical context of formation and development of Japan's national system of international technology transfer]. *Ukraine's Development Strategy: Economics, Sociology, Law*, no. 1, pp. 52–61.
4. Kirichenko E. (2021) Kontrolj SSHA nad mezhdunarodnimy kanalamy transferta tekhnologij: vizovi, mekhanyzmi, tendencyy. [US control over international technology transfer channels: challenges, mechanisms, trends]. *The world economy and international relations*, vol. 65, no. 7, pp. 89–97.
5. Stolyarchuk Ya. M. (2009) Ghlobaljni asymetriji ekonomichnogo rozvytku: monohrafija [Global asymmetries of economic development: monograph]. Kyiv. KNEU. (in Ukrainian).
6. Van Ark B. (2002) Measuring the New Economy: An International Comparative Perspective. Review of Income and Wealth. *International Association for Research in Income and Wealth*. March 2002, vol. 48 (1), pp. 1–14.
7. Stolyarchuk Ya., Galenko O., Bilenky O., Stolyarchuk V. (2016) Ghlobaljnyj rynek intelektualjnoji vlasnosti: mashtaby, struktura, instytuty: monohrafija [Global market of intellectual property: scope, structure, institutions: monograph]. Kyiv. KNEU. (in Ukrainian)